

*Гончарук (Чолач) Тетяна, доктор філософських наук,
професор кафедри філософії та політології ТНЕУ
Маринич Марина студентка гр. Т-11.*

УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. Вироблення обґрунтованих стратегічних напрямків формування державної політики неможливе без визначення місця країни в системі цивілізації. Тому такої актуальності набуває сьогодні поглиблене дослідження всіх аспектів проблеми цивілізаційної ідентичності України. Глибокі аналітичні розробки з цієї тематики здійснено в Інституті світової економіки та міжнародних відносин НАН України. На основі фундаментальних досліджень створено концепцію формування та функціонування сучасної глобальної макро-цивілізаційної системи та визначено місце в ній України. Усвідомлення місця України в системі світової геополітики має не лише теоретичне, а й першорядне практичне значення.

Метою є дослідити місце і роль України в системі сучасної світової геополітики

Завдання висвітлити основні визначення геополітики України.

Охарактеризувати геополітичну стратегію України

Дослідити основні геополітичні і зовнішньополітичні пріоритети України

Україна, на жаль, ніколи не мала чіткої геополітичної стратегії. Проте її розробка є життєвою необхідністю для неї як суверенної країни й суб'єкта геополітики. Передумовою формування такої стратегії є чітке визначення базових цінностей і національних інтересів, внутрішніх і зовнішніх параметрів розвитку, геополітичних орієнтацій на перспективу.

Сенс здобуття незалежності Україною полягає і в тому, що вона отримала можливість безпосереднього спілкування з іншими регіонами світу, тобто набула нової якості існування, стала суб'єктом міжнародного життя, включилася в глобальні світові процеси. Щоб обстоювати власні національні інтереси, Україні потрібно насамперед сформувати власну систему орієнтацій, виробити свою геополітичну модель світу, спираючись на яку можна узгоджувати свою позицію з позиціями інших країн, враховувати їхні інтереси, не забуваючи про свої. У новітній історії Україна стикалася з великим світом здебільшого лише опосередковано, через призму чужих інтересів та інших, політично більш розвинутої свідомості (польської, російської, німецької). Сьогодні Україна стоїть на порозі відкриття світу для себе- через що Європа пройшла протягом кількох століть- а також себе для світу, оскільки вона ще залишається для багатьох невідомим геополітичним простором. Набуття Україною реальної незалежності та її входження в міжнародне співтовариство створює якісно нову ситуацію для всебічного розвитку української нації. Нова якість суспільства вимагає й відповідної переоцінки її інтересів, починаючи з ледь не повної переорієнтації всієї системи суспільної свідомості, яка складалася століттями. Безпосередні контакти з іншими країнами вимагають також самостійного осмислення чинників, які зумовлюють дії впливових політичних і економічних сил. Проникнення у широкий світ починається із спроб зрозуміти його, налагодити з ним контакти і вступити в багатоплановий діалог. Тільки тоді можна знайти ті форми презентації власної ідентичності і власних інтересів, в яких світ може зрозуміти і нас самих. Україна має усвідомити себе в геополітичному контексті і в контексті розвитку світової цивілізації. Таке усвідомлення невіддільне від того, як саме світова спільнота розглядає Україну і як бачить її місце у світі. Визначення геополітичних інтересів України потребує врахування складної системи інтересів різних країн, розкладу сил-

- Економічних
- Політичних
- Військових
- Духовних

- у кожному з регіонів світу. Особливо це стосується найближчих сусідів України і потуг глобального значення, що прагнуть знайти власні інтереси в Україні або самі становлять для неї особливий інтерес. Українську геостратегію визначають три головні вектори зовнішньополітичних взаємодій, які зумовлюють ту або іншу історичну конфігурацію пріоритетів країни. Це євразійський (Московська Русь, Росія, СРСР, СНД), європейський (Польща, Західна Європа, США) та південно-східний (Балкани, Візантія, Туреччина, країни Сходу) напрямки, навколо яких складаються відповідні парадигми зовнішнього політичного мислення. Всі вони мають досить глибокі історичні корені й зумовлені низкою геополітичних чинників, що свідчить про їхню об'єктивність та важливість для існування держави. Вони є традиційними для політичного життя країни. Кожного разу, коли Україна отримувала можливість жити власним життям, вона повинна була визначатись насамперед у цих напрямках: з ким боротись, кому протистояти, а з ким укладати угоди і налагоджувати союзні відносини. З отриманням незалежності Україна повинна знову визначити себе в цих напрямках. У громадській думці йде запекла боротьба між прихильниками пріоритету насамперед західного і північного-східного напрямків. Визначення національного інтересу України в цьому питанні є стратегічним вибором, і сформовані в напну добу рішення позначаються на долі держави на десятиліття вперед. На наш погляд, геополітична ситуація України вимагає створення збалансованої системи відносин за усіма векторами.

У термінах класичної геополітики євразійська модель втілює так званий «телурократичний принцип» (сухопутна потуга із стійкістю провідних рис цивілізації, соціальних традицій, етичних настанов), а євроатлантична модель- «таласократичний» (морської потуги з динамічним розвитком, ринковими взаєминами, індивідуальною ініціативою, етичною гнучкістю тощо). Південно-Східне коло орієнтації пов'язує з дією принципу «межі»(берегової лінії, зони зіткнення перших двох принципів. Не вдаючись до критики основ такого бачення структури геополітичного простору, а лише користуючись термінологією класичної геополітики, можна напевно визначити місце України як «цивілізацію межі». Маючи європейське коріння, Україна історично виникає на межі зіткнення з культурами кочових народів, і нині її також сприймають скорше як зону боротьби двох суперпотуг за домінацію. Хоча Україна є європейською регіональною державою (Центрально-Європейський регіон), вона має певне коло інтересів поза межами регіону. Місце України в Європі нагадує позицію Індії, подібною є і її сучасна геополітична філософія. Україні пасує аргументація країни, що звільнилася від колоніалізму. Індія була найбільшою та найважливішою колонією Британської імперії, так само як Україна – колишня найбільша та найважливіша периферія Російської. З виходом Індії Британська імперія остаточно розпадається, так само як розпався СРСР з отриманням Україною незалежності. Водночас ідеологія сучасної російської ліберальної демократії нагадує принципи неокolonіалізму, неоімперіалізму, передусім економічного гатунку. Отже, розмови про багатовекторність української зовнішньої політики не слід розглядати як декларації. Вони спираються на відповідний онтологічний ґрунт. Згідно з логікою можливостей, суб'єкт має йти паралельно за всіма можливими варіантами, доки вони не почнуть суперечити одне одному. Тоді обирається один з варіантів, але водночас починаються пошуки нових можливостей для відновлення спектра на новому рівні. Тобто стратегічна мета України- інтеграція до європейських і євроатлантичних

структур ніяк не повинна включати можливостей всебічного розвитку економічних, політичних і соціально-культурних відносин з країнами інших регіонів світу. Тому, виходячи з найзагальніших геополітичних міркувань, можна окреслити досить широкий спектр альтернатив політики України щодо міжнародного оточення і структур євроатлантичної безпеки. Це 1) опора на власні сили; 2) приєднання до одного з існуючих альянсів; 3) створення регіональних структур в рамках більш широкої архітектури європейської безпеки; 4) нейтралітет або позаблоковість: а) підтримка існуючого статусу самопроголошеної позаблоковості; б) постійний нейтралітет, гарантований великими державами або Радою Безпеки ООН; в) “активний” нейтралітет, “особливі” відносини з НАТО, орієнтація на європейську інтеграцію, приєднання до ЄС і ЗЄС. Тому у сучасних умовах для України можливим варіантом політики національної безпеки може стати “активний нейтралітет”. Сюди слід додати також “особливі відносини” з НАТО і курс на політичне членство в цій організації паралельно з орієнтацією на ЄС і ЗЄС. В такому випадку формально нейтральна Україна поступово і планомірно підвищує рівень своєї кооперації з Північноатлантичним Альянсом в рамках РСАП, ПЗМ і відносини “особливого партнерства”. Проте стратегічна мета України – інтеграція до європейських і євроатлантичних структур – ніяк не повинна виключати можливостей всебічного розвитку економічних, політичних і соціально—культурних відносин з країнами інших регіонів світу. Україна має створити власну систему національної безпеки. Збалансовану й погоджену не лише внутрішньо, але й з європейськими та світовими тенденціями розвитку та зміцнення міжнародної безпеки. Вже досягнутий Україною рівень політичної, соціально-економічної трансформації дозволяє стверджувати, що країна крок за кроком просувається шляхом демократії і ринкової економіки, усе більше наближаючись до вимог, що висуваються до країн-кандидатів на вступ до ЄС. За підтримкою провідних країн Європи і світу незалежна, демократична, стабільна й економічно розвинута Україна здатна стати не лише ключовою країною європейської безпеки, але й її важливою опорою.

Список використаних джерел:

1. Булгаков В.А Концептуальні підстави визначення геополітичних пріоритетів у XXI сторіччі // Україна: крок у XXI століття (соціально-політичний аналіз). – Київ – Луцьк, 2012. с. 211-218
2. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
3. Ключко Д. С. Україна в геополітичній динаміці ЄС // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Питання політології. – Харків, 2014. - №643. – с.36-44.
4. Парахонський Б.О., Потехін О.В., Лисицин Е.М., Маначинський О.Я. та ін. Україна 2020 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку / Монографія Національного інституту стратегічних досліджень і Національного інституту українсько-російський відносин. – К.: НІСД, 2015. – 384 с.
5. Шмаленко Ю.І. Геополітичний вибір України крізь призму позицій політичних партій та блоків // Актуальні проблеми політики. Зб. наук. праць. – Одеса: Асторпринт, 2015. – Вип. 12.- с. 632-636.
6. Шмаленко Ю. І. Україна у новому геополітичному просторі // політика и политическая культура в условиях становления и развития украинского общества (Материалы Всеукраинской научно-практической конференции). – Одесса, 2012. – с. 59-60.